

UNIDADE 8

O empirismo de D. Hume

DESCRIZACIÓN BREVE

Exponse o pensamento empirista de Hume e as súas consecuencias

David Espasandín

Historia da Filosofía / 2º de Bacharelato

Contenido

1. Coordenadas.....	2
1.1. Históricas	2
1.2. Culturais e filosóficas	2
1.3. Contexto vital e produción filosófica.....	3
2. Características destacadas da investigación do coñecemento humano segundo Hume	4
3. A orixe das nosas ideas. Impresións e ideas	4
3.1. Clases de percepcións	5
3.2. Ámbitos e niveis de coñecemento	5
4. A memoria e a imaxinación.....	5
5. A conexión ou asociación de ideas	6
5.1. As ideas abstractas ou universais (influencia do costume na súa formación)	6
5.2. A crenza	6
6. A crítica a causalidade e o escepticismo.....	7
7. Costume.....	7
8. O eu.....	8
9. El escepticismo de Hume	8
ANEXO: selección textual	9

1. Coordenadas

1.1. Históricas

O auxe da burguesía e o desenvolvemento económico provocan un desprazamento da monarquía absoluta por parte do sistema parlamentario. Despois do colapso da república personalista de Cromwell volve ao conflito entre o Parlamento e a coroa, entre os "torys" (deputados realistas) e os "whigs" (liberais). A finais do século XVII, o palamentarismo (Revolución Gloriosa de 1688) e con Guillerme III de Orange instaura unha nova monarquía constitucional (destaca a Declaración de Dereitos de 1689: liberdades individuais, tolerancia relixiosa, división de poderes, liberdade de imprenta e libre elección de parlamentarios). Triunfan por esta vía as liberdades políticas, relixiosas e económicas, nun contexto de auxe da burguesía e de Igrexa anglicana, que proclama os valores antixerárquicos do Cristianismo primitivo. Paulatinamente en Inglaterra desenvolveranse valores capitalistas no seu dunha soceidade que se industrializa e se enriquece ata culminar na Revolución Industrial anos máis tarde e converterse en primeira potencia europea.

1.2. Culturais e filosóficas

Hume encádrase no empirismo e na Ilustración. O segundo é un movemento que se estende por toda Europa, mentres que o primeiro é particularmente inglés. Dende a Idade Media cultívanse dous estilos de filosofía: un continental, caro á metafísica e á especulación abstracta, e outro británico, que tende a rexeitar a metafísica e a basearse nos elementos concretos, contrastables e particulares. A Universidade de Oxford terá un papel destacado dende entón, e rivalizará coa de París como polo do coñecemento europeo. Nesta corrente destaca o nominalismo de Ockham (1285-1347) como precedente, pois este autor só lle concedía realidade aos individuos, mentres que as ideas universais e abstracatas que emprega a metafísica non eran máis que nomes sen consistencia real. Francis Bacon (1561-1626) propondrá substituír a dedución dende o universal por indución a partir de observacións empíricas controladas como novo método de coñecemento.

A Revolución Científica, que comeza no continente con Copérnico, Galileo ou Kepler, culminará nas illas británicas coa súa figura máis sobranceira, Isaac Newton. A influencia da ciencia empírica deixarase sentir na filosofía da época particularmente suscitando a pregunta polo coñecemento: que ten a ciencia para avanzar tan rápido que non teñen as demais disciplinas? Os empiristas fixaranse, para dar resposta, á vertente empírica e observacional da ciencia moderna, plasmada no concepto de experiencia como orixe de todo coñecemento, fronte a coñecementos orixinados puramente da razón voando libre.

Na liña empirista británica enmárcanse tamén figuras como Locke, Hobbes ou Berkeley, ademais do propio Hume. Constitúese así unha forte alternativa filosófica no campo epistemolóxico ao racionalismo imperante no continente de orixe cartesiana, e establécese un novo modelo que contrasta con el do seguinte xeito:

1.2.1. Principais diferenzas entre racionalismo e empirismo

1ª diferenza:

- Racionalismo: confianza ilimitada na razón.
- Empirismo: razón limitada e suxeita á experiencia.

2ª diferenza:

- Racionalismo: o coñecemento é ilimitado. Xustificación e defensa do coñecemento metafísico.
- Empirismo: o coñecemento é limitado. Este límite é experiencia. Crítica á metafísica.

3ª diferenza:

- Racionalismo: distingue dous tipos de representacións (conceptos ou ideas -universal e abstracta- e sensacións -particulares e concretas).
- Empirismo: funden as nocións de idea e imaxe, negando representacións universais e abstractas. Para un empirista, as representacións -todas- teñen a súa orixe na experiencia e son imaxes do particular e concreto.

4ª diferenza:

- Racionalismo: defende a natureza innata das ideas.
- Empirismo: negan o innato das ideas na medida en que sosteñen que todo o coñecemento procede da experiencia.

5ª diferenza:

- Racionalismo: método dedutivo. As matemáticas como modelo e método de coñecemento.
- Empirismo: método indutivo (ciencia empírica). A física newtoniana como modelo e método de coñecemento.

6ª diferenza:

- Racionalismo: consecuencia, busca e seguridade do coñecemento (aplicación do método). A dúbida metódica inicial e superala.
- Empirismo: consecuencia, coñecemento baseado na crenza, opinión e costume. Crítica de causalidade. Escepticismo metodolóxico e conseguinte resultado do fenomenismo (Hume).

1.3. Contexto vital e produción filosófica

Nado o 26 de abril de 1711, en Edimburgo, Escocia, Hume estudou dereito nesta cidade, aínda que pronto mostrou a súa paixón pola filosofía. Máis tarde trasladouse a Francia onde escribiu o seu *Tratado sobre a natureza humana*, período que completou cunha estadía en Londres e o seu regreso a Edimburgo no que deu unha nova forma máis accesible a esta obra motivada pola escasa recepción do texto entre o público (importancia do carácter divulgativo dun autor ilustrado neste punto). En 1745, a súa reputación

de escéptico nos círculos académicos fíxolle perder a solicitude de cátedra na Universidade de Edimburgo. En 1746 e 1748 visitou as cortes de Viena e Turín. Este último ano escribe *Investigación sobre o coñecemento humano*. En 1751 e 1752, anos nos que se mudou a vivir ao país, escribiu os discursos políticos e a investigación sobre os principios da moral. De novo en 1751 a súa candidatura á cátedra de lóxica na universidade de Glasgow é rexeitada, obrigándoo a traballar como bibliotecario na facultade de dereito de Edimburgo. Neste período escribiu *Historia natural da relixión* e *Historia de Inglaterra*, o que lle trouxo duras críticas e rexeitamento aberto en varios círculos. O destino cambiou en 1763 cando aceptou a invitación de Earl Hertford para exercer como secretario da embaixada en París, o que máis tarde lle permitiría ser nomeado subsecretario de Estado para asuntos diplomáticos. Nesta cidade fixo amizade con personalidades da cultura e do pensamento, entre as que destaca Rousseau. En 1769 regresou a Edimburgo, onde morreu en 1775.

Obras principais:

- 1739: *Tratado de natureza humana*. Libro I. Do entendemento. Libro II. Das paixóns.
- 1741-2: (1ª parte dos ensaios) *Ensaio morais e políticos*.
- 1748: *Investigacións sobre o entendemento humano*.
- 1751: *Investigación sobre os principios da moral* (emotivismo moral).
- 1752: (2ª parte dos ensaios) *Discursos políticos*.
- 1777: *Diálogos sobre relixión natural*. (Escrito antes de 1752).

2. Características destacadas da investigación do coñecemento humano segundo Hume

1. Rigor metodolóxico: nunca se deben dar saltos inxustificables nin aventurarse máis aló dos estritos límites que marca a experiencia (contrasta, por exemplo, co recurso ao deus garante de Descartes).
2. Preeminencia do coñecemento descritivo sobre especulativo (ou preeminencia de empírico-práctico sobre especulativo).
3. Crítica á razón. O empirismo busca derrocar o imperio da razón mantendo a crenza.
4. Importancia da imaxinación e da memoria. A imaxinación asume en Hume o valor dun principio transcendental de posibilidade de experiencia.
5. Fidelidade á experiencia (e aos elementos que a configuran e definen).
6. Naturalismo. O pensamento de Hume tenta amosar a subordinación da razón ás paixóns.
7. Escepticismo. Da filosofía de entendemento humano de Hume deriva o establecemento dun escepticismo moderado e atenuado.
8. Antidogmatismo. Se a razón debe limitarse a comparar as percepcións xa establecidas (relacións filosóficas), entón a formación de ideas sempre precede á comprensión.

3. A orixe das nosas ideas. Impresións e ideas

Todo o material co que traballa a nosa mente son percepcións. A percepción é, polo tanto, todo o que a nosa mente ten que pode vir dos nosos sentidos ou exercendo o noso pensamento ou reflexión. Así

Hume mantén a referencia ás dúas fontes de coñecemento clásicas na Historia da Filosofía: coñecemento e razón, aínda que veremos como se da unha certa redución da segunda á primeira. E as percepcións divídense, como imos analizar, en impresións e ideas.

3.1. Clases de percepcións

Todas as percepcións da mente humana redúcense a dúas clases: **impresións** e **ideas**. A diferenza entre as dúas consiste nos graos de forza e vivacidade cos que afectan á mente e abren camiño no noso pensamento ou conciencia.

- **IMPRESIÓNS.** Podemos chamar impresións ás percepcións que entran con maior forza e violencia; e inclúo baixo este nome todas as nosas sensacións, paixóns e emocións cando fan a súa primeira aparición no alma. Pero á súa vez as impresións poden ser:
 - De sensación. Aparecen na nosa mente por causas descoñecidas pero dende sensacións primeiras.
 - De reflexión. Aparecen por reflexión a partir das impresións.
- **IDEAS.** “Por ideas refírome ás imaxes débiles das impresións, cando pensamos e razoamos; desta clase son todas as percepcións provocadas polo presente discurso, por exemplo, coa única excepción do pracer ou desgusto inmediato que este discurso pode causar”.

As ideas están ordenadas por leis da imaxinación. Esta ordenación realízase segundo tres leis: **contigüidade**, **causalidade** e **semellanza**, como imos analizar.

3.2. Ámbitos e niveis de coñecemento

A razón (empregada en Hume como sinónimo de ‘comprensión’) redúcese ao ámbito do razoamento demostrativo.

Dous ámbitos, clases ou tipos de obxectos de coñecemento:

- **RELACIONES DE IDEAS:** intuición e demostración: cando o coñecemento está rexido polo principio de semellanza. É un tipo de coñecemento necesario, a súa negación é contradictoria, é a priori (previo a todo contacto co mundo), polo tanto non se orixina na experiencia. Pertencen ás matemáticas e á lóxica.
- **CUESTIÓN DE FEITO** (coñecemento de feito que se rexe polo principio de causalidade) con evidencia e probabilidade. Pero por experiencia acumulada, é dicir, baixo costume, as cuestións de feito convértense nun plano operativo probable pero fiable (feitos vistos moitas veces convírtense en probables para o suceso que os experimenta), como unha segunda natureza, afirma Hume. As cuestións de feito convértense entón nas realmente importantes para a vida cotiá e para a vida real. As cuestións de feito ou coñecemento de feito son continxentes, a súa negación é posible, son a posteriori, é dicir, orixínase na experiencia.

4. A memoria e a imaxinación

4.1. A memoria

A memoria conserva (conserva) a forma orixinal, o momento e a posición en que se presentaron os seus obxectos ou ideas e que, sempre que nos desviemos dela ao recordar algo, é debido a algún fracaso ou imperfección da devandita facultade. A función principal da memoria non é preservar ideas sinxelas, senón a súa orde e posición.

4.2. A imaxinación

A imaxinación ten a liberdade de trocar e alterar a orde das súas ideas. As fábulas que atopamos en poemas e narracións demostrano indiscutiblemente.

Así, por ex. **a relación causa - efecto opera na imaxinación**. A imaxinación debe unirse ás 3 leis de asociación. A importancia da imaxinación en Hume como facultade superior que ten que descubrir os principios permanentes, irresistibles e universais do noso pensamento e accións. As asociacións e o dinamismo asociativo recaen na imaxinación. Carácter categórico e transcendental da imaxinación. Os principios de asociación convértense así nos vínculos cos que formamos o noso universo, é dicir, son a nosa conexión co exterior e a través da súa influencia nas paixóns, como veremos máis adiante na moral, constitúe a base sobre a que construímos o Universo para nós.

5. A conexión ou asociación de ideas

As calidades das que xorde a asociación de ideas e polas que a mente se leva deste xeito dunha idea a outra son tres: A SIMILITUDE, A CONTIGUIDADE no tempo ou no lugar e a CAUSA e EFECTO.

1. SIMILITUDE. No curso do noso pensamento e na continua sucesión das nosas ideas a nosa imaxinación pasa facilmente dunha idea a outra semellante, e só esta calidade é un lazo suficiente de asociación para a fantasía.

2. CONTIGUIDADE. É igualmente evidente que dado que os sentidos, cando cambian de obxecto, están obrigados a facelo de xeito regular, tomando obxectos xa que están contiguos entre si, a imaxinación debe adquirir, grazas a un longo costume, o mesmo método de pensamento, percorrendo as distintas partes do espazo e do tempo ao concibir os seus obxectos.

3. CAUSA E EFECTO. Non hai ningunha relación que produza unha conexión máis forte na fantasía e que faga que unha idea recorde máis rapidamente outra que a relación de causa e efecto entre os seus obxectos. A relación causal é a máis extensa das tres relacións.

5.1. As ideas abstractas ou universais (influencia do costume na súa formación)

Ao formar a maioría das nosas ideas xerais abstraémonos de cada grao particular de cantidade e calidade. Polo tanto, as ideas abstractas son individuais, aínda que se poden facer xerais en representación. A imaxe da mente é só a dun obxecto concreto, aínda que a súa aplicación no noso razoamento é a mesma que se fose universal.

5.2. A crenza

A crenza ou asentimento sempre acompaña á memoria e aos sentidos e é a vivacidade das percepcións que presentan estas facultades. Crer é sentir unha impresión inmediata dos sentidos ou unha repetición desa impresión na memoria. Non é máis que a forza e a vivacidade da percepción que constitúe o primeiro acto de xuízo e senta as bases dese razoamento, construído sobre el, cando inferimos a relación de causa e efecto.

6. A crítica a causalidade e o escepticismo

Unha causa é un obxecto precedente e contiguo a outro, de tal xeito unido a el que a idea dun determina a mente para formar a idea doutro.

Todo o noso coñecemento sobre cuestións de feito está baseado na relación causa-efecto e nunca podemos inferir a existencia dun obxecto doutro a non ser que os dous estean en conexión, xa sexa de xeito inmediato ou inmediato. A idea de causalidade é a idea dunha conexión necesaria entre o feito presente e o que se deduce ou deduce del, é dicir, en presenza do primeiro esperamos que o segundo se produza necesariamente (AB entón temos -B entón colocamos A como causa).

- Causalidade na relación natural. Conclusión. Polo tanto, só hai inferencia causal na relación natural. E o que lle interesa a Hume é esta inferencia causal que se produce na relación natural. Polo tanto, é necesario saber como inferimos causalmente para coñecer e saber a importancia da experiencia pasada, xa que é nesta experiencia pasada a que se basea a nosa inferencia causal. E esta inferencia farase por mor da Crenza (crenza ou opinión).

- A experiencia. Se a causalidade se deriva da experiencia, haberá que estudar detidamente a experiencia. así, a experiencia cobra especial interese e importancia no pensamento de Hume.

Polo tanto, só por EXPERIENCIA podemos inferir a existencia dun obxecto da doutro. A natureza da experiencia é esta: recordamos ter exemplos frecuentes da existencia dunha especie de obxectos; Lembramos tamén que os individuos pertencentes a outra especie de obxectos sempre acompañaron aos primeiros e que existiron segundo unha orde regular de contigüidade e sucesión con eles. Deste xeito, recordamos ter visto este tipo de obxectos que chamamos chama e ter sentido ese tipo de sensación que chamamos calor. E do mesmo xeito recordamos mentalmente a súa conxunción constante en todos os casos pasados. Sen máis, chamamos a unha causa e á outra efecto e inferimos a existencia dunha da outra.

Polo tanto, a única conexión ou relación de obxectos que pode levarnos máis alá das impresións inmediatas da nosa memoria e sentidos é a de causa e efecto. E isto é porque é o único no que podemos basear unha inferencia correcta dun obxecto a outro. A idea de causa e efecto derívase da experiencia, que nos di que certos obxectos particulares estiveron constantemente conectados entre si en todos os casos pasados.

O pensamento de Hume, que polo tanto busca a orixe do noso coñecemento na experiencia, nega a posibilidade de coñecer calquera realidade que tente ir máis alá das nosas impresións e ideas.

7. Costume

O costume como hábito consolidado na mente pola experiencia. O costume produce (provoca) un sentimento (Sentimento). O sentimento é a determinación da mente para inferir que os casos presentes e

futuros deben ser similares a como foron e se comportaron no pasado. Polo tanto, o costume produce unha propensión que é o que nos leva a pasar dun obxecto á idea do seu compañeiro habitual. É nesta propensión motivada polo hábito onde reside a esencia da necesidade da nosa mente. Polo tanto, a necesidade causal é algo mental. Conclusión: non hai causalidade real, é dicir, o que ocorre na natureza é independente das operacións do entendemento. Entón temos que o hábito xoga un papel determinante na causalidade mental.

8. O eu

Fronte a Descartes onde a identidade persoal ou persoal é coñecida de xeito evidente e inmediato como considerada intuición, Hume, por outra banda, nega esta posibilidade de coñecemento da identidade persoal na medida en que esta identidade non se corresponde con ningunha impresión (ou fonte). de coñecemento) que orixina esta idea de min. É a memoria a que nos permite coñecer as relacións causais entre as percepcións. A conexión das diferentes impresións que se suceden permite ter a conciencia da identidade persoal, é dicir, as percepcións dun eu.

9. El escepticismo de Hume

Se entendemos por escepticismo a desconfianza no traballo especulativo e demostrativo da razón, debemos, sinala Hume, opoñernos á toda poderosa razón sen límites defendida polo racionalismo. O escepticismo corta as ás e sométea ao chan, para experimentar, como o reino que lle corresponde, o fenomenal. A única área que queda para os voos será a das ciencias formais (ou área de relacións filosóficas, a posibilidade de certeza formal), pero que terá un carácter puramente probabilístico na esixencia da súa proxección cara ao concreto. O escepticismo é adoptado como unha posición de contención e freo á especulación.

Polo tanto, debemos considerar dous niveis de escepticismo en Hume:

O ESCEPTICISMO RIGOROSO que establece que non sabemos nada máis alá dos fenómenos e o ESCEPTICISMO MODERADO esixe o recoñecemento da nosa ignorancia e limitación cognitiva e a posibilidade de erro incluso no que coñecemos.

Se analizamos as formas históricas e non históricas do escepticismo temos:

Formas históricas.

1. O ESCEPTICISMO PIRÓNICO (escepticismo clásico de Pirrón e os seus seguidores). Preséntase como un posicionamento extremo e paralizante. A posibilidade de calquera certeza é negada. É un escepticismo desmedido, polo tanto rexeitado por Hume.

2. ESCEPTICISMO ACADÉMICO. Posicionamento moderado, recomendado no plano gnoseolóxico como grado de dúbida. É necesaria a precaución e a modestia, que deben acompañar a todos os razoadores xustos en todo tipo de investigacións. Permítenos tomar conciencia da nosa propia limitación. Para Hume é válido e recomendable.

Formas ou tipos metodolóxicos non históricos.

a) O ESCEPTICISMO ANTECEDENTE. Referido á dúbida de Descartes. Hume rexeita desta posición cartesiana o principio orixinal de que este procedemento sería ad infinitum, pero non obstante, valora as súas consecuencias como precaución metodolóxica ao permitírnos abordar os problemas con imparcialidade (limpeza da mente). En definitiva, Hume rexeita este tipo metodolóxico.

b) O ESCEPTICISMO CONSECUENTE. É un que ocorre ou pode ocorrer ao reflexionar sobre a ciencia adquirida ou sobre as investigacións realizadas. Hume considera válido este tipo e equipáralo ao académico.

En resumo, o escepticismo que asume Hume presenta as características de académico e coherente.

ANEXO: selección textual

Texto 1:

Todos os razoamentos referentes a materias de feito parecen estar fundados na relación de *causa e efecto*. Por medio desa única relación podemos ir máis aló da evidencia da nosa memoria e dos nosos sentidos. Se se lle preguntara a un home por que cre calquera cuestión de feito que non ten presente –por exemplo que o seu amigo está no campo ou en Francia– daría unha razón; e esta sería algún outro feito, como unha carta recibida ou o coñecemento dos seus propósitos e promesas anteriores. Un home que encontrase un reloxo ou calquera outra máquina nunha illa deserta, concluiría que unha vez houbo homes nesa illa. Todos os nosos razoamentos concernentes a feitos son da mesma natureza. E neles suponse constantemente que hai unha conexión entre o feito presente e ese que se infire del. Se non houbese nada que os ligase, a inferencia sería completamente precaria. Oír unha voz articulada e un discurso racional na escuridade garántenos a presenza dalgunha persoa: Por que? Porque estes son efectos de produción e fabricación humanas, estreitamente conectados con elas. Se analizamos todos os demais razoamentos desta natureza, atoparemos que están baseados na relación de causa e efecto, e que esta relación pode ser próxima ou remota, directa ou colateral. A calor e a luz son efectos colaterais do lume, e un efecto pode inferirse correctamente do outro.

Polo tanto, se quixeramos satisfacernos no referente á natureza da evidencia que nos garante as cuestións de feito, deberíamos preguntarnos como chegar ó coñecemento da causa e do efecto. Aventurareime a afirmar, como proposición xeral que non admite excepcións, que o coñecemento desta relación non se acada en ningún caso por razoamentos *a priori*, senón que procede da experiencia, na que achamos que uns obxectos particulares calquera están continuamente unidos entre si.

D. HUME; *Investigación sobre o coñecemento humano*, Sección IV (Dúvidas escépticas acerca das operacións do entendemento), Parte I

Texto 2:

Preguntaría gustosamente ós filósofos que derivaron tantos dos seus razoamentos da distinción entre substancia e accidente e imaxinaron que temos ideas claras acerca delas, se a idea de *substancia* debe ser derivada das impresións de sensación ou de reflexión. Se nos é proporcionada polos nosos sentidos, pregunto por cal deles e de que maneira. Se é percibida pola vista, debe ser unha cor; se polo oído, un son; se polo gusto, un sabor; e así para os outros sentidos. Pero non creo que alguén afirme que a substancia é unha cor, un son ou un sabor. A idea de substancia, se é que existe, debe logo derivarse das impresións de reflexión. Pero as impresións de reflexión divídense nas nosas paixóns e emocións, ningunha das cales é posible que represente unha substancia. Polo tanto, non temos ningunha idea de substancia distinta dunha colección de cualidades particulares, nin nos referimos a outra cousa cando falamos ou razoamos sobre ela.

A idea de substancia, así como a de modo, non é senón unha colección de ideas simples reunidas pola imaxinación e que teñen un nome particular asignado, polo cal somos capaces de recuperar, para nós mesmos ou para outros, ese conxunto. Pero a diferenza entre estas ideas consiste nisto: que as cualidades particulares que forman a substancia se refiren normalmente a un *algo* descoñecido, ó cal son supostamente inherentes; ou aceptando que esta ficción non se produza, polo menos suponse que están conectadas de xeito próximo e indisoluble polas relacións de contigüidade e causalidade. O efecto disto é que calquera nova propiedade simple que atopemos que teña a mesma conexión co resto, inmediatamente a metemos entre elas, aínda que non estea na primeira concepción da substancia. Así, a nosa primeira idea do ouro pode ser que é de cor amarela, o peso, a maleabilidade e a fusibilidade, pero cando descubrimos a súa solubilidade en *aqua regia*, unímola ás outras cualidades e supoñemos que pertence ó concepto de substancia como se a súa idea formase parte dela dende o principio. O principio de unión, sendo considerado como a parte principal da idea complexa, dá entrada a calquera cualidade que se manifeste posteriormente, e é igualmente comprendido por ela como as outras que se manifestaron en primeiro lugar.

D. HUME; *Tratado da natureza humana*, Libro I, Do entendemento, Parte I (Das ideas: a súa orixe, composición e abstracción), Sección VI (Dos modos e da substancia)